

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г.С. СКОВОРОДИ

Український мовно-літературний факультет імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка
Кафедра зарубіжної літератури та слов'янських мов
імені професора Михайла Гетманця

АРГУМЕНТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ: СВОБОДА ТА БЕЗПЕКА

Матеріали
третьої Міжнародної наукової конференції

(6-7 квітня 2023 року)

Що
є
свобода?
Добро
в ній
якеє?

Харків – 2023

ЗМІСТ

Андропова Л. Г. ТИПОЛОГІЯ ЖІНОЧОГО ХАРАКТЕРУ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ВІД ДАВНИНИ ДО ЕПОХИ РОЗКВІТУ РОМАНТИЗМУ	8
Белімова Т. В. БІЖЕНСТВО ЯК ПОЕТИЧНА РЕФЛЕКСІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРАХ	13
Viediernikova T. V. THE CONCEPT OF FREEDOM IN G.G. BYRON'S "CHILDE HAROLD'S PILGRIMAGE"	18
Голобородько Я. Ю. СВОБОДА ЯК АЛЬТЕР-ПРОСТОРИ ТУМАСА ТРАНСТРЬОМЕРА.....	24
Гончарова Ж. М. РЕЦЕПЦІЯ <i>НЕСВОБОДИ</i> В ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ МАРЛЕНИ РАХЛІНОЇ	30
Гончаров М. С. ПАФОС «СВОБОДИ» І «БЕЗПЕКИ» У РОМАНІ ЕНТОНІ БЕРДЖЕСА «МЕХАНІЧНИЙ АПЕЛЬСИН»	36
Honcharova O. MAY SINCLAR ON THINGS "WORSE THAN WAR" (1920)	42
Grochoski Cibeli PRÁTICA DO KOROVAI EM CASAMENTOS DE DESCENDENTES DE UCRANIANOS NAS CIDADES DE IVAÍ E IRATI/PR ENTRE 1960–2019	47
Gulich O., Miroshnychenko A. THE PROBLEM OF MOTHERHOOD IN THE WORKS OF MODERN WOMEN WRITERS	52
Даниленко Ю. А. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ ВСЕ І СВОБОДА	57
Золотько А. А. ІНДИВІДУАЛЬНО-МОВЛЕННСВІ ЗАСОБИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ	61
ПОНЯТТЯ «СВОБОДА» В ЛІРИЦІ Б. СЛУЦЬКОГО	
Жукова К. С., Хижа І. П. ТЕМА НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ В РОМАНІ АЛАЯ «КОЛИ КУРЯВА СПАДЕ»	66
Кайгородцева Б. О. АБОЛІЦІОНІСТСЬКІ МОТИВИ В ПРАЦЯХ ЄВГЕНА СОЛОВ'ЙОВА	71
Качак Т. Б. ОБРАЗ ДОМУ ЯК МАРКЕР БЕЗПЕКИ / НЕБЕЗПЕКИ В СУЧАСНІЙ ПРОЗІ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА	77
Кеба О. В. РОМАН ДЖ. ФАУЛЗА «КОЛЕКЦІОНЕР»: СВОБОДА МІЖ ЕЛІТАРНІСТЮ МЕНШОСТІ Й НЕВІГЛАСТВОМ БІЛЬШОСТІ	83

РЕЦЕПЦІЯ *НЕСВОБОДИ* В ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ МАРЛЕНИ РАХЛІНОЇ

Гончарова Ж. М. (Харків, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-3665-5335>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7813446>

Abstract

The aim of the article is to analyze the linguistic means which reflect the author's perception of the lack of freedom in the poem by M. Rahlina «Ведь что вытворяли...». While analyzing these linguistic means, we revealed their multi-level nature (grammatical, lexical and phonetic). The author's perception of the lack of freedom is presented with the help of a number of poetic techniques: the selection of grammatical units (the selection of paronyms, verbs in the form of the third person plural of the continuous past tense); juxtaposition of grammatical units (verbs in the form of the present and past tenses); grammatical repetition (repetition of the verb in the form of the present tense in juxtaposition with another present tense verb); syntactic parallelism (repetition of syntactic constructions). Paronymic attraction and negative semantics of the verbs indicating the actions of persons identified by the author as representatives of the authorities add a special expressive effect and significant poetic meaning.

Key words: lack of freedom perception, poetic techniques, poetic meaning, paronymic attraction, selection, juxtaposition, grammatical repetition, syntactic construction.

Надзвичайний поет другої половини ХХ століття Марлена Давидівна Рахліна є яскравим представником російськомовної поезії України. Творчість М. Рахліної належить до періоду радянських часів, коли письменники зазнали жорстких переслідувань з боку радянської влади. Вона виступала опозиціонером до існуючої авторитарної влади, що відбилося у її поезії. Це було підставою для засудження, неодноразових викликів, погроз та попереджень з боку влади.

Але у внутрішньому світі М. Рахліної, у її поетичному світогляді домінували ясність, чистота, просвітленість, натхнення (Marinchak, 2015), які давали їй ту саму силу та внутрішню свободу, що дозволяли бути вільною людиною у «невільній» державі.

У нашій роботі ставимо за мету проаналізувати мовні засоби, що відображають авторську рецепцію несвободи у вірші М. Рахліної «Ведь что вытворяли...», який було написано в 1975 році, у період, коли політика радянської держави взяла курс на повернення до авторитарного режиму (представники радянської інтелігенції знову зазнавали переслідувань та арештів). Цей твір є яскравим прикладом відображення внутрішньої сили автора, її внутрішньої свободи, протистояння владі, небажання миритися з політикою держави:

*Ведь что **вытворяли!** И кровь **отворяли**, / и смачно **втыкали** под ногти иглу... / Кого **выдворяли**, кого **водворяли**... / А мы всё **сидим**, как **сидели**, в углу. / Любезная жизнь! Ненаглядные чада! / Бесценные клетки! Родные гроши! / И нету искусства – и ладно, не надо! / И нету души – **проживём** без души! / И много **нас**, много, о Боже, как много, / как долго, как сладостно **наше** житьё! / И нет у нас Бога – не надо и Бога! / И нету любви – **проживём** без неё! / Пейзаж моей Родины неувядаем: / багровое знамя, да пламя, да дым, / а мы всё **сидим**, всё **сидим**, всё **гадаем**, / что завтра **отнимут?** А мы – **отдадим!** (М. Рахлина «Ведь что вытворяли...»).*

У цьому вірші, на наш погляд, значення внутрішньої свободи автора має граматичне, лексичне і фонетичне відображення. Зазначасмо активне функціонування у творі двох морфологічних класів: класу дієслів та класу займенників. І дієслова, і займенники використані у формі множини, що емпілічно вказує на велику кількість людей, яку автор розподіляє на дві групи: представники влади, з одного боку, населення держави – з іншого.

Звернемося до аналізу мовних засобів, за допомогою яких автор зображує представників влади. М. Рахліна їх не називає, але сміливо створює цей образ за допомогою селекції (термін Скоробогатової О.О. (Skorobogatova, 2012))

дієслів у формі минулого часу недоконаного виду множини: *вытворяли, отворяли, втыкали, выдворяли, водворяли*. Недоконаний вид цих форм дає можливість говорити про тривалість процесу названих дій. Автор ототожнює представників влади з тими, хто виконував ці дії, для опису яких використовує низку співзвучних слів – паронімів: *вытворяли – отворяли – выдворяли – водворяли*, таким чином доповнюючи актуалізацію граматичних значень звуковим ефектом, що підсилює поетичний зміст.

Факти семантичного зближення співзвучних слів називають терміном «паронімічна атракція». Це поняття почали активно вживати в 70-х роках минулого століття, а учені-лінгвісти успішно описали це явище на матеріалі російської поезії ХХ століття (Ocherki, 1990, p 167–299). Паронімічна атракція як експресивний засіб художнього мовлення досить часто використовується в поезії ХХ століття для створення гри смислів та виразного ефекту. Творчість Марлени Рахліної, що належить до другої половини ХХ століття, не є винятковою.

У поезії, що аналізуємо, серед дієслів-паронімів *вытворяли, отворяли, выдворяли, водворяли* можна виділити антонімічну пару дієслів: *выдворяли–водворяли*, що вказує на різноспрямовані дії, які є характерними для органів влади (выдворять – ‘примушувати залишити службу, звільняти, примушувати залишити місце проживання, країну’; водворять – ‘поселяти, поміщати когось де-небудь або куди-небудь (зазвичай у примусовому порядку), повертати в примусовому порядку на колишнє місце проживання’) (Efremova, 2000). Ототожнюючи представників влади з тими, хто виконує ці дії, автор використовує слова з негативною семантикою: *вытворяли, отворяли (кровь), втыкали (иглу)*. Стан своєї несвободи Марлена Рахліна представляє і на лексичному рівні, додаючи особливу виразність до граматичних значень тривалих дій.

Образ другої групи людей – населення країни – автор створює за допомогою двох граматичних класів: дієслів та займенників. Використовуються особові та присвійні займенники першої особи множини у різних відмінкових формах: *мы, нас, у нас, наше* та дієслова у формі першої

особи множини теперішнього, майбутнього та минулого часів: *сидим, сидели, гадаем, проживем, отдадим*. За допомогою займенника *мы* та інших його відмінкових форм М. Рахліна зображує населення тоталітарної держави, з болем та соромом усвідомлюючи свою до нього належність. Вона писала: «Головне почуття – був сором. Жити було соромно, а щось змінити – було не в моїх силах. Тому й було соромно!» (Цит. за: (Galagan, 2015)).

Покірність, мовчання і бездіяльність з боку суспільства представлені завдяки кільком поетичним прийомам: співпозиції дієслів у формі теперішнього та минулого часів: *А мы всё сидим, как сидели, в углу, підсилюючої частки всё* (її поетична функція описана у роботі (Skorobogatova, Minina, 2017)); граматичного повтору (повтор дієслова у формі теперішнього часу *сидим* у співпозиції з дієсловом теперішнього часу *гадаем*, підсилюючої частки *всё*): *а мы всё сидим, всё сидим, всё гадаем*); прийому синтаксичного паралелізму: *И нету искусства – и ладно, не надо! / И нету души – проживём без души! <...> И нет у нас Бога – не надо и Бога! / И нету любви – проживём без неё!*

Цікавим, на наш погляд, є повтор синтаксичних конструкцій (*и нету (нет) – не надо, и нету – проживем*), де зіставлені майбутній час (*проживем*) та теперішній (*И нету искусства...и нету души...и нет у нас Бога...и нету любви*). Слово *нету (нет)*, що виконує функцію предикату, відсутність формального показника часу дозволяють читачеві сприймати ці події як пролонговані у теперішньому.

Зазначені поетичні прийоми та граматичні засоби, на наш погляд, актуалізують значення сталості, незмінності ситуації в житті людей, «мовчазної, покірної більшості, яка терпіла десятиліттями, погоджуючись жити і без любові, і без Бога, і без душі...» (Galagan, 2015). Звернімо увагу на останню строку: *что завтра отнимут? А мы – отдадим!* Автор завершує вірш, використовуючи дієслова у формі майбутнього часу третьої та першої особи множини (*отнимут – отдадим*), таким чином показуючи, що в майбутньому завтра теж нічого не зміниться.

Марлена Рахліна була частиною авторитарного суспільства, але суворо його засуджувала. Дуже точно її почуття, її ставлення до покiрного і часто пригнічуваного суспільства описав В.А. Маринчак у вступній статті до збірки віршів автора: «Є швидше самоіронія, мабуть, і трагічна, але нещадна до тих, хто, занурений у тоталітарне болото, вже мало не змирився зі своєю долею і тому вже ні до чого і не здатний, безвільний, безхребетний» (Marinchak, 2015).

Отже, завдяки аналізу мовних засобів представлення авторської рецепції несвободи у вірші «Ведь что вытворяли...» ми виявили їх різнорівневий характер (граматичний, лексичний та фонетичний). Авторська рецепція несвободи представлена за допомогою низки поетичних прийомів: селекції граматичних одиниць (відбір дієслів-паронімів у формі третьої особи множини недоконаного виду минулого часу *вытворяли, отворяли, выдворяли, водворяли*); співпозиції граматичних одиниць (дієслів у формі теперішнього і минулого часів, *а мы всё сидим, как сидели, в углу*); граматичного повтору (повтор дієслова у формі теперішнього часу *сидим* у співпозиції із дієсловом теперішнього часу *гадаем*, підсилюючої частки *всё, а мы всё сидим, всё сидим, всё гадаем*); синтаксичного паралелізму (повтор синтаксичних конструкцій (*и нету (нет) – не надо, и нету – проживем*). Паронімічна атракція та негативна семантика дієслів, що вказують на дії осіб, яких автор ототожнює з представниками влади (*вытворяли, отворяли (кровь), втыкали (углу)*), додають особливий виразний ефект та значущий поетичний зміст.

REFERENCES

Galagan, Ya.V. (2015). Biograficheskij ocherk [Biographical essay]. In *Raxlina M. D. Sobranie stixotvorenij. Roman v stixax* (pp. 4–13). Хар'ков: Folio [in Russian].

Grigor'ev, V.P. & Kovtunova, I.I. & Revzina, O.G. (1990). *Ocherki istorii yazyka russkoj poe'zii XX veka. Poe'ticheskij yazyk i idiosstil'* [Essays on the history of the language of Russian poetry of the 20th century: Poetic language and idiostyle]. Moskva: Nauka [in Russian].

Efremova, T.F. (2000). *Sovremennyj tolkovyj slovar' russkogo yazyka onaljn* [Russian language modern explanatory dictionary online]. Retrieved from <https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/150698> [in Russian].

Marinchak, V.A. (2015). Vstupitel'naya stat'ya [Introductory article]. In *Raxlina M. D. Sobranie stixotvorenij. Roman v stixax* (pp. 14–30). Xar'kov: Folio [in Russian].

Skorobogatova, Ye.A. (2012). *Grammaticheskie znacheniya i poe'ticheskie smysly: poe'ticheskij potencial russkoj grammatiki (morfologicheskie kategorii i leksiko-grammaticheskie razryady imeni)* [Grammatical and poetic meanings: russian grammar poetic potential (morphological categories, lexical and grammar groups of nouns)]. Xar'kov: NTMT [in Russian].

Skorobogatova, Ye.A., Minina, N.S. (2017). *Grammaticheskie znacheniya i poe'ticheskie smysly: stixovaya aktualizaciya sluzhebnyx chastej rechi* [Grammatical and poetic meanings: particles poem actualization]. Xarkiv: FLP Brovin A.V [in Russian].